

gospodarske, obertniške in narodne.

V Ljubljani v sredo 8. decembra 1858.

Nova mlativnica s klepetcom vred.

Mašine, s katerimi se žito mlati, se kmetovavcem čedalje bolj prikupujejo; zato jih je čedalje več zlasti v takih deželah, kjer imajo gospodarji veliko mlačve.

So pa te mašine, ktere same mlatijo, čveterere: ali so take, ki jih človeška roka goni, ali take, ki jih gonijo konji, ali take, ktere goni voda, ali pa take, ktere goni sopar po tisti napravi, ktera goni tudi vozove na železnici.

Mlativnico Hensman-ovo, ktero gonita dva delavca, smo imeli za poskušnjo na vertu kmetijske družbe v Ljubljani, in zlo tako, pa še nekoliko bolje imamo ravno sedaj tukaj iz dunajske fabrike Ekel-nove, ktero po storjenih skušnjah tudi drugod zlo hvalijo.

Vendar mlativnice na vodi ali take, ki jih goni voda, prekosijo vse druge; zato se nismo mogli dosti prečuditi, ko smo vidili tisto novo mašino na gradu častitega predsednika naše kmetijske družbe, gosp. Terpinca na Fužinah, ktero so letos iz Angležkega dobili.

Prosili smo jih, naj povejo kaj od te nove mlativnice, in pisali so nam te dni to-le:

„Mlativnico, ki sem jo iz fabrike gosp. Barrett-a v Reanding-u na Angležkem dobil in ktera je združena z mašino, ktera ob enem zmlateno žito čisti, je v 8 urah zmlatila 18 štantov ajde, kteri so dali 212 mernikov ali 106 vagánov čedno očišenega zernja; 4 ženske in 2 možka so opravili vse delo pri tem; — po tem takem je mlatnina za mernik ajde komaj znesla 1 nov kraje.“

„Ker ta mašina mlati žito vsake sorte in še celó proso, in ker izmlati do zadnjega zernja vse, zraven pa ob enem očisti mlačvo tako lepo, da je veselje viditi, jo morem zlasti vsem gospodarjem, ki imajo velike kmetije in vode pri rokah, z dobro vestjó prav živo priporočiti. Veljá sicer ta mlativnica s klepetcom (ali čistivno mašino) vred res na Angležkem 600 gold., — al če pomislimo, kako sila veliko in lepo omlati v malo urah, kako terdno in lično je izdelana (30 centov vaga v vsem skupaj), bomo lahko kmalo zrajtali, da je kapital od 600 gold. pač na dobre čiuže naložen in da se spleča mašina ob kratkem čez in čez.“

Fid. Terpin.

Kdor cesto gnojí, si sam možnjo slabí.

Oče Č. pride na svojem potovanji enega dné ob deževnem vremenu v neko vas, kjer je prenočil. Tù vidi gnojnico iz hlevov in gnojnišč se po ulicah razlivati. Ko ga prijazni gostinčar poprašá, kako mu kaj ta kraj in vas dopada, mu odgovori: „Strašno slabo; še nikjer, kar sem na svetu, nisem vidil tako mastnih potov pa tako pustih njiv, kakor v tem kraju.“

Ljubi moji sosedje! Ali nam ne zazvoni po ušesih ravno ta odgovor, če le količkaj prehodimo po dolgem in širokem našo deželo?

Pač dostikrat se moramo prepričati, če se le okrog po deželi ozremo, da vsi dobri nauki so pri tolikih gospodarjih le glas vpijočega v puščavi! Kolikrat smo se že prepričali, da so pri nas že večkrat priporočevane gnojne jame še zmeraj bele vrane in da najboljši in rodovniši gnojni deli iz gnojnišča se po ulicah razlivajo in pogub-

ljujejo, v tem pa smrad, nesnago in razne bolezni ljudem in živini prizadevajo! Kdo bi ne mislil, da imajo ti ljudje toliko gnoja, da ne vejo kam ž njim! Vendar le vseskozi tožijo, da jim ga na vseh stranéh primanjkuje.

Pisatelj tega je govoril enega dné zastran prevelike potrate gnoja z nekim kmetom. In moj dragi starček mi je po navadi staro pesmico pél, da mu vedno gnoja primanjkuje in je pravil, da mu ga bo prihodnjič še bolj pomanjkovalo, zato ker ni letos dovelj kerme nakosil. Kako bi vam gnoja ne manjkalo, ker ga pustite iz dvorišča in gnojnišča po ulicah razcejati! Ali bi ne bilo bolje, če bi si gnojno jamo napravili, kamor bi se najboljši gnoj stekal, namesti da se po vasi razgubljuje! — „Gospod! ne zamerite, naša jama je dobra“ — mu vasčan v besedo seže. Bog pomagaj ti dobroti! Kup praznega gnoja leží sém ter tjé po dvorišču raztresen, naj več ga leží pod kapom, da ga kapnica vedno izpira. Pri vsakem še tako pohlevnem dežji se veliko najmočnejega gnoja pogubi. Ljubi moj prijatelj, če hočete, da Vam ne bo gnoja primanjkovalo, morate ž njim vse drugač ravnati. Gnojnišče mora spod kapa priti, globokeje ga morate skopati, da bo jami podobno, in jo z luknjo previditi, skoz ktero se bo gnojnica v jamo ocejala. Če tako jamo napravite, boste imeli obilo in prav dobrega gnoja! „Prav imate gospod! taka jama bi res ne bila za gnoj slaba, al stroški, stroški!“ „Oče, ne bojte se stroškov, — v enem letu Vam bodo povernjeni, pri sedanjí napravi Vam pa gré vsako leto polovico gnoja v zgubo. Poglejte, če cel kup vlažne stelje s soljo potresetete in z vodo polijete, vam gré sol z vodo vred pod zlo, zato ker se sol v vodi raztopí in z vodo odteče. Ravno taka je tudi z Vašim gnojniščem; najbolje stvari, ktere zemljo gnojé, da rodovitneja prihaja, se v vodi in vlažnosti razkrojijo in s kapnico vred iz Vašega gnojnišča odtečejo in se po vasi razlivajo.“ „Saj imate res prav, gospod! Če bi gosposke suknje ne nosili, bi mislil, da ste terd kmet, ker kmetijstvo bolj razumite kakor nas eden.“

Drugo leto popotuje oče Č. zopet skoz to vas, in ni ulic ne vasi skor nič v boljšem stanu najdel, kakoršne so bile lanskega leta; še zmeraj se je po njih gnojnica cedila in v mlinski jarek ocejala; tù narajma tudi starega kmeta pred hišo stati, ki se za ušesi praska in toži, da mu gnoja vseskoz primanjkuje. Ljudje so tukaj slepi, pravi naš popotnik, in se ne dajo podučiti, da bi svoje kmetijstvo v bolji stan pripravili.

Ali bi ne bilo prav, da bi se v enacih primerljajih k temu s hudim silili, kakor se na Badenskem godí, in k snagi in čistenji ulic morali, kar dostikrat škoduje zdravju živini in ljudem. Ukazati bi se jim moglo, kako se njive in travniki umno obdelujejo in zboljšujejo, in sicer:

1. Vsak gospodar bi si mogel najmanj 3 čevlje globoko gnojno jamo napraviti, v ktero bi se gnojnica, namesti po ulicah pogubljevala, v jamo ocejala.

2. Kakor hitro je jama gnojnice polna, bi jo mogel gospodar v sode izprazniti, in na njive, travnike in verte speljati.

3. Župani bi mogli nekoliko sodov na soseskine stroške napraviti dati, in vasčanom v potrebe za majhen dnar prepustiti, da bi gnojnico iz jam na polje izpeljevali, dokler bi si jih sami ne omislili.

4. Tiste kmetovavce, kateri bi po 1. in 2. pravilu ravnati ne hotli, bi mogla gosposka po primeri škode, katero so sebi ali pa sosedom po nemarnosti napravili, v dnarjih kaznovati.

Ozir po kmetijstvu našega cesarstva.

Kmetijski pridelki po vseh deželah našega cesarstva, ki se pridelajo leto in dan, se cenijo zdaj na blizo 2500 milijonov goldinarjev.

Poglejmo zdaj: kje se največ, kje pa najmanj pridelava, ker to nam od ene strani kaže rodovitnost zemlje, od druge pa tudi spričuje umnost in pridnost kmetijskih gospodarjev.

Največ pridelajo Lombardi na našem Laškem, to je, stanovavci tiste dežele, kateri je Milan glavno mesto; oni pridelajo šestkrat več kakor Dalmatinci, kateri imajo v našem cesarstvu najmanj pridelka.

Veliko pridelajo, pa vendar za tretji del manj kakor Lombardi, sledeče dežele: Avstrijsko nadvojvodstvo, Česko, Marsko, Štajarsko, Tiroljsko in Beneško.

Srednjo mero, to je za polovico manj memo Lombardov, pridelajo: na Šlezkem, Horvaškem, Salcburškem, Krajskem, Koroškem, v Banatu, na Oggerskem in v Vojaški meji.

Malo pridelajo in sicer še veliko manj kot polovico lombardskega pridelka: v Istri, Galiciji (ali našem Poljskem), na Erdeljskem in pa v Bukovini.

Če bi tedaj dežele našega cesarstva gledé na mero njih pridelkov hotli razverstiti po redu, bi jih mogli postaviti tako-le:

1) Lombardsko,	11) Krajsko,
2) Avstrijsko,	12) Koroško,
3) Česko,	13) Banat,
4) Marsko,	14) Oggersko,
5) Štajarsko,	15) Vojaška granica,
6) Tiroljsko,	16) Istra,
7) Beneško,	17) Galicija,
8) Šlezko,	18) Erdeljsko,
9) Horvaško,	19) Bukovina,
10) Salcburško,	20) Dalmacija.

Utegnil bi kdo reči: To ni res, da oggerska dežela, Banat itd. stoji za krajsko in koroško itd., ker je vendar dobro znano, da iz Oggerskega in Banata dobivamo toliko žita itd. To je res, da postavimo, na Oggerskem pridelajo v vsem skupaj veliko več kakor na Krajskem; al pomisliti je, da oggerska dežela meri čez 3000 štirj. milj, krajska pa le 173. V primeri velikosti svoje dežele pa Ogri veliko manj pridelajo kakor Krajski itd. Le gledé na velikost dežele in na obširnost rodovitne zemlje veljá ta versta. Lombardska dežela meri le 375 štirjaških milj, in vendar gledé na obilnost pridelkov zvonec nosi med vsemi deželami avstrijskimi. Rodovitna zemlja od ene strani, umno kmetovanje pa od druge pomaga Lombardom, da v primeri pridelajo največ med vsemi Avstrijanci.

Zgodovinske drobtinice.

Nekoliko imen z rimskih kamnov,

najdenih na zemlji starega Norika in Panonije, ktere še dandanašnji živijo med slovenskim ljudstvom.

Spisal Davorin Terstenjak.

(Dalje.)

Imajo še tudi rodbinske in osebne imena svoj izvod po božanstvih (Pott v omenj. delu stran 414) kakor: Jovianus, Martialis, Saturninus, Apollinaris. Eno najbolj častenih božanstev starih Slovincov je

bil Mog, Mogir, Magur, Mogit, dalje zemška boginja: Baba, bog vremena: Por, Porina, Porevit, dalje boginja ljubezni: Prija, bog Perkun s priimenom Bonjata, terribilis, dalje bog: Namis, Namoš, Nimiš.

Po vseh teh imenih božjih najdemo tudi imena osebne kakor: Mogimarus, Mogius, Mogitus*), Magurus na štirskih in koroških rimskih kamnih. Mogimar se najde pri severnih Slovanih v pokvarjeni obliki: Moimar, Moymar, primeri: lat. major iz magior, gotiško: manjo, Jungfrau, iz magujo (več pri Boppu „Vergl. Gram.“ I, 1, str. 250).

O obliki Mogit imam omeniti, da jo tudi pozná ruski jezik, v katerem magit, mogit pomeni velikana = mogočnega človeka. Rodbine z imenom Mog, Mogel, Mogou živijo v mozirski fari v gornji savinski dolini na Štirskem.

Po boginji Babi najdemo imena: Babeccius, Babina, Baburus = Babec, Babina, po obliki, kakor: Vončina, Lupšina, Skarbina, Kelemina, Haramina, Busina in druge na ina izhajajoče imena slovenske. Po bogu vremena Poru, Porevitu najdemo imeni: Porius in Porina; po boginji Priji ime: Prijata, po obliki, kakor: Zaplata, Slavata, Deržata in druge slične slovanske imena na ata izhajajoče.

Omeniti še moram ime Nammo, Namonia, katero se pogostoma nahaja na štirskih rimsko-slovenskih kamnih enkrat v družbi imena gori razloženega Kobalo.

Izvirnega pomena tega imena še nisem izsledil, al v severno-slovanski mitologiji imamo božanstvo Nemis ali Nimis, in sicer, ker božanstvo ima kij in sokola za atribut, je Nimis — Nimiš (polabsko-slovanska oblika za Namoš) bil bog solnčni.

To mitiško osebo, pa že v versti junakov, pozná tudi litevska povest od junaka Nemona.

Iz historijske dobe Slovanov so znane imena Nemanja, in v staročeskimi listinah najdemo občino Namoslavje, primeri Radoslavje, po bogu Radu — Radogostu.

V staroterški fari blizo slovenjega Gradca še živijo obitelji: Namoš in Nameš, tudi Namis. Gori omenjeno ime Bonjata pa ima rodbina samoborska — Bunjata.

Med sekovskimi kamni na Štirskem najde se tudi žensko ime Samuda. Rodbine Zamuda živijo še na ptujskem polji v fari svete Margarete; pri Kapeli, in pri sv. Jurji na Ščavnici, od korenike mud — muditi, zamuditi.

Ako pa ime SAMVDA se nima brati Zamuda, temoč Samuda, tedaj je tudi to čisto slovensko, in pomenjuje „die Friedensgeberin“ od korenike sam, ruski: samitsja, osamitsja = uzpokojuvat, uzpokoitsja, oggersko-slov. posamiti, beruhigen, sanskr. çam. Iz korenike sam so historične imena: Samo, Samobor, der Friedensträger, Samomysl, der auf Frieden sionende, Semižizen, der Friedlichlebende, Samovit = Samobog.

Dalje ste iz te korenike imeni na ptujskem rimskem kamnu: SAMVCA in SAMVCON,**) (zavoljo oblike primeri serbsko žensko ime: Raduka iz themata rad), in ime na koroškem kamnu: Samicantuna, die durch den Frieden erfreuende, ruski: kantovat = razveseljevat, sanskr. çand, kand in kad¹⁾, razveseljevat se; sem spada tudi ime na sekovskem kamnu CONTVCON = Kantukon, Kantokonj, am Rosse Freude habend, Sa-

*) Suffiks it najdeš v besedi plemenit, častit, rodovit itd.

***) Imena: Sammus, Samuda, Samuca se pogostoma nahajajo na štirskih rimskih kamnih polatincene v Paccius, Sedatus i. t. d. V sansk. najdem iz korenike çam, verbinden, versöhnen, — çamin, friedlich, çaman, Ruhe, çamanan, Stille. Sorodne debla so: anglosaks. som, some, reconciliatio, švedski sãmje, concordia, irski: samh, saimh, quies.

¹⁾ Glej „Materialji dla spravniteljnago i objasniteljnago slovarja“ redaktor akademik Sreznevski. Tom vtorig IV—VI. str. 415.